

אחד יצאו ורק בזרימתם התפלגו לשני ימי התלמודים המאירים עיננו בתורה שבע"פ. וכמ"ש הרשב"א שיש לראות בירושלמי כמו "איכא דאמרי" בבלי. הפגישה של שני התלמודים בכפיפה אחת, הירושלמי שכולו סתום שוכן בשכונות בתלמוד בבלי שכולו מפורש, העיר את רבותינו הראשונים והאחרונים לפרש מסכת שקלים ביחוד, וכנ"ל.

ואין להביא בחשבון גמרא דבני מערבא על הוריות עם פירוש הקצר של דפוס קראקא. שהיא חוספה מאוחרת בדפוס פפ"מ ת"פ ע"י הרב רבי ליב ז"ל למלא החסרון שאין תוספות על גמרא זו. וכן הדפיס תוספות קצרות שנמצא בכ"י שהיה לידי הרב ר"א איטינגא. יחידה היא ירושלמי שקלים שמצא מקומו באכסניא של תלמוד בבלי מימי הראשונים כסמל לשני התלמודים מהווים חטיבה אחת וכנ"ל.

תם אני ולא אדע על מה שבלוח דף היומי שנדפס בפיטרקוב, פולין לפני החורבן, בגמרות קטנות, ועל פיה מסכת שקלים מחזיק י"ב דפים בלי כל פירוש ולומדים אותה בי"ב ימים, וגם בלוח דף היומי שנדפס בבני ברק תשכ"ח החשבון י"ב דפים, וזה נחשב ללימוד דף היומי. ולא זכיתי להבין כי לפי נוסחת גמרא זו הרי החזירו ירושלמי מפורש לספר חתום וסתום, שאי אפשר ללמוד בו. והרי כתב המ"א או"ח סימן ג סק"ב שמי שקורא משנה וגמרא מבלי שיוודע פירוש הדברים אינו נחשב ללימוד, עיי"ש ובמ"ב שם. ולדעתי מי שבכוחו ללמוד הירושלמי עם איזה פירוש, אף שאינו יכול לגמור בי"ב יום יש לה השלמה לגמור כולו בשאר הימים אף שלומד כבר דף היומי במסכת יומא, ואם יעשה כן אשריו ואשרי חלקו. ומי שאינו יכול לעשות כן יסתפק בהמשניות של מסכת שקלים עם פירוש הרע"ב. וכמו מסכת תמיד שחסר ארבעה פרקים בגמרא. ומסכתות קנים ומדות שכולן משנה בלי גמרא. ואם ירצה לומר גם הגמרא בירושלמי שקלים, שגר אמירה בידו אבל לא שגר לימוד, וכמו אמירת איזהו מקומן, כמ"ש המ"א הנ"ל. ושוב איני יודע למה לא כללו גם משניות עדיות בדף היומי, וכמו משניות קנים ומדות וארבעה פרקים של תמיד.

נוסחאות מסכת שקלים ירושלמי

מסכת שקלים שונה מכל מסכתות התלמוד ירושלמי בזה שבפנים הגמרא גופא ישנן שתי נוסחאות והשניה נוגדת לנוסחא הראשונה. צורה כזו לא נמצא בשום מסכתא בירושלמי. אכן בש"נ מראה שישנן הבדלי נוסחאות במסכת שקלים בין נוסח הירושלמי לבין הנוסח בירושלמי שקלים שבבבלי וד", אבל לא העיר כלום במקור שתי הנוסחאות בפנים הירושלמי גופא, ולמה אירע כזה שבטופס הירושלמי גופא ישנן שתי נוסחאות הנוגדות אחת לשניה. ובהתבונני למצוא הפתרון לחידה זו חפשתי בהוצאות הקודמות, וחפשתי ומצאתי תאמין, והנה הפתרון.

בזאלקווא בשנת תקע"ז הדפיס הרב רבי יוסף דוב הלוי ז"ל בהסכמת הגאון הגדול רבי יעקב אורנשטיין האבד"ק לבוב בעל ישועות יעקב זצ"ל, מסכת ירושלמי שקלים עם שני פירושים, פירוש רא"ף ופירוש קרבן עדה, והגאון כותב בהסכמתו, והריני מסכים על ידו, זכות הרבים תלוי בזה כי רבים המה אשר נפשם חשקה ללמוד מסכתא זו עם כל הפירושים. ברם נתהווה עיי"כ קושי גדול להלומדים שהרי גירסאות רא"ף בירושלמי דפוס אמט"ד ת"ע הן שונות בהרבה מקומות מגירסת

הועיל וקשה להבין את השמועות נלכה ונשובה למסכתא אחרת ועם פירוש רש"י ותוס' שאנו יכולים להבין על בוריו. והוא מגלה סוד מפתיע, שנדפס פירוש מספיק מהגאון מו"ה אלי' זצ"ל ומהגאון רבי דוד פירוש קרבן העדה, והוא אומר דשטו העם ולקטו פירושים אלו ואגב דחביבי אינם נמצאים כי אם אחד בעיר ושנים במדינה. והוא מרגיע המחבר שעיי"כ יהיה פירושו דרכוני זהב שהוא מנופה כסולת נקיה תועלת להלומדים, עיין שם.

וארשום שרבינו הגאון ר"ש סיריליא זצ"ל חבר פירוש יקר על מסכת שקלים ויצא לאור בירושלים תשי"ח ע"י הרה"ג ר"א זאב גרביז ז"ל עם פירוש חשוב משלו בשם הר אפרים.

אגב ארשום שרבינו מהרש"ס ז"ל חבר גמרא על מסכת עדיות עם פירוש רחב, כמ"ש בשו"ג ערך רש"ס. והוא כותב, ובא לידי גמרא זו וברכתי כרוך שחלק וכו' עיין שם. ורצה באוצר ישראל, ערך עדיות, שגמרא זו נמצא בכת"י באוצר הספרים של הבארון דוד גינסבורג ז"ל בפטרבורג, ולוח המפתחות מונח באוצר הספרים בבריטיש מוזיאום בלונדון. וכעת הוא בוודאי באוצרות הספרים של השלטונות בלנינגרד. מצוה להשיג צילום ממנו בצירוף המפתחות, ולהדפיסו. ולפי דרכנו למדנו שעל ספר יקר יש לברך כרוך שחלק מחכמתו ליריאי אף שהברכה נתקנה על החכם. ומובן בלי שם ומלכות.

הרנו עומדים בפני חידה סתומה. רבינא ורב אשי סדרו תלמוד על כל סדר מועד למה לא סדרו תלמוד על מסכת שקלים כמו סדר רבי שקלים בסדר מועד ור"ח בתוספתא. ומה שיש לומר בזה עפ"י שכתוב בסדר תו"א ובקבלת הר"א בן אדור ועוד, דאף דאמרינן בב"מ פ"ז רבינא ור"א סוף הוראה, נמשכה החתימה הסופית עד ראשית רבנן סבוראי, עיין בדוה"ר ח"ג באריכות. ומעתה נראה דלאחרי חתימת התלמוד ע"י רבינא ורב אשי נשאר כמה מסכתות בקדשים, תמיד מדות וקנים, בלי סדור הגמרא. ומסכת תמיד התחיל הסדור מרבנן סבוראי אולם נפסקה בגלל הגזירות והצרות ע"י מלכי פרס, כמ"ש באגרת רש"י ג. וזה לשון המאירי בפתיחה למסכת אבות בסדר דור האמוראים ב. ורבינא ורב אשי חברו התלמוד בבלי בסדר נאה ומתוקן בארבע סדרים חוץ ממסכת שקלים בסדר מועד ואבות ועדיות בסדר נויקין, ותמיד ומדות וקנים בסדר קדשים וכו'. ורבנן סבוראי לא היו יכולים לגמור הסידור של מסכתות אלו מפאת גזירות ושמד שהחל בזמנם ממלכי פרס. ועל פי זה נראה שרב אשי ורבינא דחו הסידור גמרא על מסכת שקלים שבעיקרה היא הלכות של הקודש והמקדש על זמן מאוחר כשיגיעו לסידור הגמרא על מסכתות תמיד ומדות. ברם גרמו העונות שלא היה אפשר אז בזמן רבנן סבוראי לסדר תלמוד על שקלים מפאת השמדות והגזירות כמו שלא סדרו על תמיד ומדות ושאר מסכתות מסדרים אחרים. וכך נשאר שקלים בלי סידור הגמרא כמו מסכתות אחרות. כתבתי זה כהשערה ומי יתן שימצא חכם אחד בספרי ראשונים כת"י, או מסברתו טעם יותר נכון ויותר מתקבל.

ע"ד שקלים ירושלמי בבבלי יש להוסיף, היא המסכתא היחידה שמצאה מקומה גם בבית הירושלמי וגם באכסניא של תורה בתלמוד בבלי. וזוהו החזירה עטרה ליושנה ששני התלמודים היו מאוחדים וכאלו דרו שניהם בשתי שכונות הקרובות זו לזו. שכן בהתאם לזה נאמר "רבנן דהכא ורבנן דתמן", "הכא אמרי תמן אמרי". ואכן כן הוא, שניהם ממעין